

CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE ÜLKEMİZDE GERÇEKLEŞTİRİLEN İRK ÇALIŞMALARI

Timur GÜLTEKİN, Başak KOCA*

ÖZET

İnsanlar en ilkelinden en uygarına kadar genetik bakımdan tek bir insan türü, *Homo sapiens sapiens* olarak sınıflandırılırlar. Ancak farklı bölge ve iklimlerde yaşayan gruplar farklı morfolojik yapı sergilerler. Topluluklar arasındaki bu morfolojik benzerlik ve farklılıklar insanların morfolojik olarak ayrılmasında büyük rol oynamaktadır. Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin yaşadığı kimlik bunalımını gidermek ve ulusal kimliğin oluşturulması amacıyla 1925 yılında Antropoloji Tetkikat Merkezi'nin kurulmasında büyük rol oynamıştır. Bu amaca yönelik olarak fizik antropologlar ve farklı disiplinlerden bilim adamları yoğun olarak Türk insanının morfolojik özellikleri üzerinde çalışmaya başlamış ve antropometrik ölçümler, kan gruplarının determinasyonu ve benzeri konular üzerinde bilimsel çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde bu çalışmalar gelişen ve değişen bilim dünyasındaki yeniliklere ayak uydurarak devam etmektedir. Bu çalışmada Türkiye'de Antropoloji alanında Türk insanının morfolojik yapısı ve irksal özellikleri üzerine odaklanan çalışmaların derlenmesi ve günümüz perspektifiyle yeni yaklaşımlar getirilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İrk, Morfolojik çeşitlilik, Türkiye

HUMAN RACE STUDIES IN TURKEY

ABSTRACT

Human beings, whether they live in the simplest or the most developed cultures, are all considered one species, *Homo sapiens sapiens*, from the perspective of genetics. However human beings inhabiting different regions and climates differ markedly in respect to morphological structure. The morphological similarities and dissimilarities play a significant role in classifying the human beings according to physical types. Atatürk, the founder of modern Turkey, wanted to solve the identity crisis that Turkey had suffered

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Antropoloji Bölümü
06100-Sıhhiye ANKARA.

during the early years of the newly founded Republic State of Turkey. In order to create a national identity, he played a significant role in establishing the "The Anthropological Research Center" in 1925. Turkish physical anthropologist associated with this center have worked mainly on the morphological characteristics of the Turks, carrying out numerous scientific studies of anthropometric measurements, distributions of blood types, and other related subjects. These studies continue to keep pace with the ever changing and improving scientific world. The objective of the present study is to evaluate the implications of anthropological research on the morphological characteristics and racial identity of the Turkish people with respect to current anthropological thought on race.

Keywords: Race, Morphological variation, Turkey

GİRİŞ

Tür; belli bir alanda yaşayan, ana, baba ve atalarına benzeyen, aralarında çiftleştiklerinde verimli döller veren ve aynı fizyolojik ve biyokimyasal olaylara aynı şekilde tepki verebilen en küçük biyolojik topluluk olarak tanımlanmaktadır. İnsan politipik bir türdür. İrk ise; bir tür içerisindeki popülasyonlardan birinin diğerinden genetik olarak ayrılmasıdır. Bugün yaşayan ırklar, kültürel açıdan en ilkelinden en uygarına kadar, genetik bakımdan tek bir insan türüne girerler. Bilim adamları günümüzde yaşayan bütün insanların aynı türe *Homo sapiens sapiens*'e ait olduklarını kabul etmektedirler (Demirsoy, 1991).

Hiç kuşkusuz tarihi çok eskilere dayanan ve güncelliğini hiçbir zaman yitirmeyen ve ne zaman ortaya çıkacağı belli olmayan ırk ve ırkçılık üzerinde sayfalarca yazı yazılabilir. Bilgi çağının yaşandığı dünyamızda genetik, sosyobiyoloji, antropoloji ve benzeri bilim dallarında yapılan araştırmalar sonucu ırk ve ırkçılık kavramı üzerine yeni senaryolar ortaya çıkmaktadır. Kimi araştırmacılar ırk ve ırkçılığı biyolojik temadan hareket ederek tanımlarken, bazıları da kültürel açıdan olaya yaklaşmaktadırlar.

Unesco'nun 26 Mayıs 1952 tarihinde yayınlanan bildirisinde ırk tanımı "Belirgin ve aynı zamanda kalıtsal olan; doğal seçim, mutasyon, karışma ve yalıtılma gibi etmenlerin sonucunda ortaya çıkan bedensel farklılıklarla belirlenen insan birimleri" şeklinde yer almıştır. Ayrıca, Unesco tarafından ırklar "Homo sapiens türünün, diğerlerinden farklı ama kendi aralarında ortak fenotiplerden oluşan ana dalları ya da alt türleri" şeklinde de tanımlanmaktadır. İrk biyolojik kategorilemeyi sağlarken, bu kavram kültürel kategoriler ile de iç içe sokulmuştur. İrk az ya da çok coğrafik ve kültürel açıdan izole edilmiş, ortak gen havuzunu paylaşan ve

diğer popülasyonlardan farklı allel frekansına sahip bireyler topluluğudur. Hayvanlar aleminde genellikle alt-tür (sub-species) ile sinonim olarak kullanılmıştır. Fakat ırk, alt türden daha alt bir kategoriye refere etmektedir. Etnik grup ise ortak kültürel orijine sahip olan bireyler organizasyonudur. Antropologlar, ırk kavramını özellikle insanın genetik açıdan gösterdiği çeşitliliklerle açıklamaya çalışırlar. Ancak burada her biyolojik özelliği tek başına ele alarak ırk sınıflamasına gitmemek gerekmektedir. Biyolojik antropologlara göre ise ırk, belirli bir bölgede yaşayan, bazı genlere aşağı yukarı eşit oranda sahip bulunan bireylerin oluşturduğu ünite olarak tanımlanmaktadır. Irklar ne denli birbirlerinden farklı olursa olsun, aralarında daima bir genetik karışma potansiyeli korunmuştur (Gordon, 1993; Molnar, 1998).

İrk kavramına iki farklı bakış açısıyla yaklaşılmaktadır. Birincisi objektif bir biyolojik kategorileme sistemi şeklindedir. Bu bakış açısı kalıtım ve çevrenin karşılıklı etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Genler, kan gruplarının frekansları, deri renkleri ve uyum kapasiteleri gibi özelliklerle değerlendirilmektedir. İkincisi ise kültürel kategorilemedir. Etnisite ile sinonimdir ve dil, sosyal kimlik ve kendi olma ile açıklanmaktadır. Bu konuya ilişkin antropolojik yaklaşımlarda insan varyasyonu ve davranışı geçmişten günümüze biyolojik temelde, kültürel öğeler de dikkate alınarak gerçekleştirilmektedir (Gordon, 1993; Molnar, 1998).

İnsan var olduğundan bu yana çevresini tanımak ve anlamak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin yanı sıra zamanla insan kendisini de sınıflandırmaya başlamıştır. *Homo sapiens sapiens* hem biyolojik hem de kültürel evriminin karşılıklı etkileşimi sayesinde dünyanın her tarafında yaşamını sürdürebilmektedir. İnsanların böyle farklı bölge ve iklimlerde yaşamaları beraberinde farklı fiziksel yapı ve kültür getirmiştir. Fiziksel yapı itibarıyla bazı toplumlar arasında benzerlikler görülürken, bazı toplumlarda ise farklılığın çok az olduğu gözlenmektedir. İnsanları fiziksel olarak ayırmada ilk bakışta göze çarpan özelliğin deri rengi olduğu bilinmektedir (Cole, 1965, Demirsoy, 1991).

Geçmişten günümüze Antropologların biyolojik farklılıkları tanımlamakta 3 modelden yararlandıkları görülmektedir. Klasifikasyon Modelleri olarak adlandırılan bu gruplar sırasıyla; Tipolojik Model, Popülasyonel Model ve Klinal Model'dir (O'Neil, 2002).

Tipolojik Model: 19. ve 20. yüzyıllar boyunca antropologların insanları, coğrafik grupları temel alarak seçilmiş özelliklerin düzenli olarak görülmesine göre sınıflandırmalarıdır. Bu yaklaşım az sayıda özelliğin (deri rengi, saç formu, vücut yapısı ve boy) belirli bir uzaklıktan

algılanmasıyla sağlanmaktadır. İnsan varyasyonlarının gruplanmasında tipolojik modelin yanlış bir uygulama olduğu bilinmektedir. Bunun nedeni kategorizasyon zorluğudur ve deri rengi temel alınarak bir ırk grubuna konan birey, burun şekli, vücut şekli ya da kan grubu dikkate alındığında başka bir gruba konulabilmektedir. Bu modeldeki bir diğer problem ise ırk sayısının, seçilen özelliklerin sayısı ve türüne göre değişiklik göstermesidir. Ne kadar çok özellik kullanılırsa o kadar az birey o ırka dahil olmaktadır (O'Neil, 2002).

Populasyonel Model: 1940'lerde antropologlar bu problemlerin farkına vararak benimsenen tipolojik modele alternatif sunmuşlardır. Bu fikrin temeli uzun dönemlerden sonra grupların, evrimsel açıdan önemli gruplara, atalarına benzerliklerine dayanmaktaydı. Bu uzak populasyonlardaki yetişen bireylerin birçok genetiksel olarak kalıtılan özelliğinin ve benzerliklerinin ortaya çıkışlarının, ortak olması beklenmelidir. Bu yaklaşım, insanın biyolojik çeşitliliğini, tipolojik modelden radikal anlamda farklı kılmaktadır. Birbirleri arasında kültürel ve coğrafik bariyerler olan çok az sayıda ve küçük populasyonlardaki varyasyonu anlamada yardımcı olan bu model genelde yetersiz kalmaktadır (O'Neil, 2002).

Klinal (Frekans Yoğunlaşması Modeli) (farklı frekans zonları) Model: 1950'lerde fizik antropologlar anlamlı verileri bir araya getirerek klinal modelin insanın biyolojik varyasyonunun gerçek doğasını yansıttığını sağlamışlardır. Bu model genetiksel kalıtım özellik frekanslarının yoğunlukla coğrafik alanların birinden diğerine farklılık göstermesi temeli üzerine oturmaktadır. Örnek olarak Avrupa'da B kan grubu için allelin, batıdan doğuya gidildikçe artması verilebilir. Tipolojik ve populasyonel modellerden farklı olarak, frekans yoğunlaşması modeli insan ırkı ya da uzak grup tanımlarına yol açmamaktadır (O'Neil, 2002).

Irkların Fiziksel karakterlerine baktığımızda insan tanımında kullanılan ana özellikleri iki grup altında toplayabiliriz;

a- İskeletteki Belirleyici Özellikler; kafatasının şekli ve boyutları, yüz, burun, çene ve dişler, kaş kemerlerinin gelişmişliği, yanak kemiklerinin koruyucu özelliği, prognatizma, boy, vücut yapısı ve ekstremitelerin oranları

b- Dış Görünüştaki Belirleyici Özellikler; deri rengi, saç formu ve rengi, göz rengi ve şekli, dudak formu, steatopygia gibi özel durumlar, parmak izi yapıları, vücut kıllılığı

BİYOLOJİK SINIFLANDIRMALARIN TARİHÇESİ

Biyolojik sınıflama çalışmalarının tarihçesine baktığımızda MÖ. 14-15. Yüzyılda eski Mısır'da insanların dış görünüşlerine göre sınıflandırıldıkları, kral mezarlarındaki duvar resimlerinden anlaşılabilir. Dörtlü bir sınıflandırma gerçekleştirmişlerdir: 1- Mısırlılar-Rot (koyu kırmızı renkli üstün bir topluluk) 2- Asyalılar-Namu (sarı renkli, burun sırtı kemerli ve gür sakallı) 3- Zenciler-Naşu (siyah ve yapağı saçlı) 4- Beyazlar-Temahu (sarı sakallı, açık renk gözlü, uzun boylu ve hayvan postuna bürünmüş barbarlardır. Daha sonra benzer bir sınıflandırmayı M.Ö. 200 yıllarında Çin'de görmekteyiz. Çinliler deri rengine dayanarak insanları: Solgun menekşe, et rengi, sarı, beyaz, siyah olarak beş gruba ayırmışlardır. Tevrat ise insanları Ham, Sam ve Yafes'in oğulları olarak ayırmıştır (Molnar, 1998; Cole, 1965; Tunakan, 1965; Gould, 1996).

Homer (MÖ. 1200-850)'ın eseri olan Iliad ve Odyssey'de varyasyondan bahsedilmektedir. Etiyopyalılar insanlığın en ücrası olarak, Afrika Pigmeleri "Cubit-men" (cubit; parmak ucundan dirseğe kadar olan mesafe) olarak tanımlanmışlardır. İnsanlığın betimlemesi eski, büyük ve güçlü bir ırkın dejenerasyonu şeklinde yapılmıştır. Herodot (MÖ. 5. Yüzyıl), çevre şartlarının varyasyona neden olabileceğini kafataslarına taş atarak denemiş ve Mısırlıların güçlü kafataslarına, Perslerin ise kırılğan kafataslarına sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Hipokrat (MÖ. 460-377), insan varyasyonuna çevrenin etkisini belirtmiş, vücut yapısı ve sıcaklığının farklı insanlarda iklim ve yaşam şartlarına uygun farklılık gösterdiğini belirtmiştir. İki temel vücut yapısı/sıcaklığı tanımlamıştır: Phthisic; uzun, ince ve kolerik, Apoplectic; kısa, tıknaz ve soğukkanlı. Aristo (MÖ. 384-322), Etiyopyalılardaki yapağı saçın kuru iklim, Karadenizin kuzeyinde yaşayan Scythialıların düz saçının nemli havadan kaynaklandığını belirtmiştir (Molnar, 1998; Banton, 1987).

Rönesans (14-16. Yüzyıl Modern Felsefe) döneminde Leonardo da Vinci (1452-1519) insan varyasyonlarına ilişkin çevreye dayalı hipotezler geliştirmiştir. Andreas Vesalius (1514-1564) ilk modern anatomi metnini hazırlamış ve ırk-kafatası yapısı arasındaki ilişkileri gözlemiştir. Edward Tyson (1650 - 1708), primatolojinin İngiliz kurucusudur. Sistematik ve anatomi üzerinde çalışmıştır. Vahşi insanlar ve Pigmeler hakkındaki açıklamaların yanlış yönlerini saptamıştır (Molnar, 1998; Gould, 1996).

18. yüzyıl (Aydınlanma Çağı): Monogenizm-Poligenizme karşı olan dönemde Carolus Linnaeus (1707 - 1778) taksonominin kurucusudur ve Sistema Natura ile canlıları sınıflandırmıştır. Linnaeus'nin ırk sınıflandırmasına göre insanlar; Amerikanlar: Kırmızı, kolerik ve dik; Avrupalılar: Beyaz, kan renginde ve kaslı; Asyalılar:

Soluk benizli, melankolik ve soğuk ve Afrikalılar: Siyah, soğukkanlı ve rahat olarak sınıflandırılıyorlardı. Buffon (1749), insanları Laplander, Tartar, Güney Asiatic, European, Ethiopian ve American olarak sınıflandırmıştır. Petrus Camper (1772 - 1789), insan yüzünün ileriye doğru "fırlaklık" derecesini ölçen, buna göre, "yüz açısı" 70 derece olan zencilerin, yüz açısı 58 derece olan maymuna, 80 derece olan Avrupalıdan daha yakın olduğu sonucunu çıkarmıştır. Johann Friedrich Blumenbach (1752 - 1840) Alman anatomist, Fizik Antropolog ve kraniyolojinin kurucusudur. İnsanı, insan olmayan primatlardan farklı sınıflamıştır. Natural Variety of Mankind (1775) ile Linneaus'un 4'lü sınıflandırmasına Güneydoğu Asya'dan Malayan'ları (Malezya) da eklemiştir. Erken dönem klasifikasyondaki vahşi insan ve troglodytes (Batı Avrupa mağara adamı) varlığını reddetmektedir. Fransız bilim adamı Cuvier (1769-1832) ise ırkları şu şekilde sınıflamıştır: Beyazlar (Caucasoid), Sarılar (Mongoloid), Siyahlar (Ethiopian). Kant tarafından da kavramsal olarak ilk defa ırk tanımı kullanılmıştır (Molnar, 1997; Banton, 1987).

19. yüzyılda insan ırklarının kökenine ilişkin Pre-Darwinist görüşler hakimdir. James Cowles Prichard (1786 - 1848), insanın fiziki tarihi üzerine çalışmalar yapmıştır (1836). Samuel George Morton (1799 - 1851) Afrika popülasyonlarının daha seviyesiz olduğuna inanmış ve kranial kapasiteleri ölçerek sınıflama yapmıştır. Pierre Paul Broca (1824 - 1880) Fransa'daki Antropoloji çalışmalarının önderidir. Kraniometri çalışmalarını başlatmıştır. Radius-humerus oranını hesaplamış ve ape benzeri yüksek oranları, düşük düzeyli olarak nitelendirmiştir. Caucasianlar, Hottentolardan daha yüksek oran göstermişlerdir. Eskimolar ve Avustralyalılar beyazlar içindeki en yüksek orana ulaşmaktadırlar. Ayrıca kraniyometrik çalışmaları sonucu büyük beyinlilerin daha zeki oldukları savını ileri sürmüş ve Erkekler>Kadınlar; Üstün, yüksek mevkili erkekler>alelade erkekler; Superior (Caucasian) > Inferior (Diğer ırklar) sonuçlarına ulaşmıştır. 1840 yılında Andres Retzius, insanların kafataslarını ölçerek kafatasının, eninin boyuna olan oranını "kafatası endeksi" olarak nitelendirmiş. Bu oranı yüze yakın olanları brakisefaller (yuvarlak kafalılar), endeks oranı seksenin altında olanları ise dolikosefaller (uzun kafalılar) olarak sınıflandırmış. Ancak bundan insanların kafataslarına göre ırklara ayrılabilceği gibi bir sonuç çıkarmadığı görülür. Fakat izleyicileri ve öğrencileri, onun gösterdiği bilimsel erdemi göstermeyip, bir genellemeyle, brakisefal ve dolikosefal ırkların varlığını öne sürdüler. Daha sonraki bilim adamları ise renk ögesini de kafatası sınıflandırmaları içine sokarak böyle bir sınıflandırma yaptılar. Sonra bu ölçütlerin arasına bölge, çevre etmeni de sokulmuş oluyordu. Franz Boas (1858 - 1942), ırklar arasındaki farklılıkların

kalıtsal olduğu tartışmalarının güçlü bir rakibidir. Kafatası ölçümleriyle, göç çalışmalarında anatomik plastisitenin ırk bileşenleri üzerindeki etkilerini çalışmıştır (Molnar, 1997; Banton, 1987).

Garn 1961'de 9 temel ırk tanımlamıştır. Bunlar; American, Polynesian, Micronesian, Melanesian, Australian, Asiatic, Indian, European ve African'dır. Coon ve Birdsell'in klasifikasyonu (1950-60) ise 32 grup içermektedir. Bunlar; İran Irkı, Türk Irkı, Hint Irkı, Fûejyen Irkı, Kuzey-Batı Avrupa Irkı, Kuzey-Doğu Avrupa Irkı, Alpin Irkı, Akdeniz Irkı, Doğu Afrika Irkı, Sudan Irkı, Zenci Irkı, Bantu Irkı, Tibet Irkı, Kuzey Çin Irkı, Moğol Irkı, Güney-Doğu Asya Irkı, Dravidyen Irkı, Kuzey Amerika Irkı, Orta Amerika Irkı, Güney Amerika Irkı, Lapon Irkı, Pasifik Negrito Irkı, Pigme Irkı, Eskimo Irkı, Müravyen Irkı, Karpenteryen Irkı, Buşmen ve Hotanto Irkı, Amerika Zenci Irkı, Laadino Irkı, Hawai Irkı, Aynu Irkı, Güney Afrika Zenci Irkı (Molnar, 1997; Banton, 1987).

Günümüzde en çok kabul gören temel ırklar ise şunlardır: 1-Negroid: Tüm bireyler açık ışığa ve sıcağa adaptasyon gösterir, 2- Mongoloid: Soğuğa adaptasyon gösterir, 3- Beyaz: Eski Dünya insanlarıdır, fakat Avustralya ve Güneydoğu Asya'yı kapsamaz ve yukarıdaki adaptasyonlardan hiçbirini göstermez. Deniz aşırıda bulunanlar da aynı orijinli ve benzer fenotipik özellikler gösterir 4- Australoid: Avustralya'nın gerçek sahipleridir, 5- Amerikan Indian: Kuzey, Orta ve Güney Amerika'nın Kolomb öncesi sakinleri, 6- Polynesian: Yeni Zellanda'dan Hawai ve Doğu Adalarına, Pasifik ve diğer ada sakinleri, Mongoloid, Beyaz Australoid ve Negroid özellikleri gösterir (Molnar, 1998; Gould, 1996).

IRKLARIN DAĞILIMI VE ANALİZİ

İnsan ırklarının nasıl ortaya çıktığını incelemek başlı başına göçtür. Paleoantropolojik kayıtlar ilk insanın Afrika'da ortaya çıktığını göstermektedir. Büyük bir olasılıkla küçük bir popülasyon halinde ortaya çıkan bu grubun, homojen bir yapı göstermediği varsayılmaktadır. Daha iyi yer ve beslenme olanakları bulabilmek için bu küçük topluluklardan dışarıya doğru göçler başlamıştır. Zamanla tüm dünyaya yayılmışlardır. Yalnız, yakın zamana kadar kutuplara herhangi bir yerleşme olmamıştır. Belirli bir merkezden her tarafa doğru yayılan gruplar gittikleri yerlerin çevre koşullarının etkisi altında kalmaya başlamışlardır. Coğrafik yalıtımlar, farklı çevrelere uyum yapma olanağını vermiş ve böylece farklı ırk özellikleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Günümüzde bazı sistemlerde 200 kadar ırk tanımlanmıştır. Fakat ırklar arasında kesin bir

sınır olmadığı için ayrımların çok güç olduğu bilinmektedir. Çünkü göç yoluyla pek çok gen havuzunun birbiriyle karışmasından dolayı genler, ırklar arasında ortak olarak bulunmakta ve benzer özellikler fenotipik olarak ortaya çıkmaktadır (Conroy, 1997; Lewin, 1997; Klein, 1989).

Anadolu'da yaşamış eski halklara ait ele geçirilen iskelet materyalinden yola çıkılarak morfolojik farklılıklara dayanan fiziksel sınıflandırma ve daha genel olarak topluluk içerisindeki belli başlı morfolojik özellikler ana başlıklar altında toplanarak, ırksal sınıflamalar gerçekleştirilmektedir. Bu tip paleoantropolojik çalışmalarda kullanılan en önemli kriterler kafatasında bulunmaktadır. Ayrıca bunların yanı sıra boy uzunluğu, çeşitli vücut kemiklerinin orantıları gibi kriterler de kullanılmaktadır (Özer, 1999).

Kafatası morfolojisi, çalışmalarda en sık kullanılan kriterler arasında yer almaktadır. Sefalik endis (yaşayan bireylerden alınan ölçüler) ya da kranial endis 100 X kafatasının en büyük genişliği / kafatasının en büyük uzunluğu değerlerinden hareket edilerek kafatasının değişik biçimleri hakkında bilgi alınabilmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkılarak ırk sınıflamaları yapılabilmektedir. Dolikosefal (uzun ve dar) endis değeri < 75.9, Mezosefal (orta) endis değeri 76-80.9 aralığında ve Brakisefal (kısa ve geniş) endis değeri > 81.0 ile ifade edilmektedir. İlk olarak Huxley (1865) tarafından tanımlanan uzun ve yuvarlak kafa ifadeleri geçmişten beri ırksal kriterlerin başında gelmektedir. Avrupa, Afrika ve Avustralya popülasyonları genellikle aynı kranial endise sahiptirler, ancak diğer kafatası özellikleri onları farklı kılmaktadır. Fakat büyük gruplar arasındaki varyasyonlar nedeniyle bu ölçü genellikle yararlı olmaktadır. Bu iki ölçünün yanı sıra kafatası yüksekliği, yüz genişliği ve yüksekliği, oksipital endis, burun endisi ve orbitlerin şekli de kullanılmaktadır. Kafatasının bazı karakterleri iklim koşulları, beslenme ve benzeri diğer faktörler açısından oldukça adaptiftir. İnsanın evrimi sırasında kafatası yapısı güçlü boyun ve çene kaslarından oldukça etkilenmiştir (Molnar, 1998; Cole, 1965; Özbek, 2000).

Canlı bireyler üzerinde hesaplanan kafatası endisi değerleri ile iskeletten elde edilen değerler arasında farklılık vardır. Olivier'in çalışması sonucunda canlı bireylerden hesaplanan sefalik endis ile iskeletten elde edilen endis arasında aşağıdaki ilişki bulunmuştur: Kafatası Endisi: 1.097 x baş endisi - 8.6 (Olivier, 1969).

İşcan ırk tayininde en iyi sonuçların kafatasından alınabileceğini, kafa- dışı iskelette ırk ayrımında kullanılabilen en uygun kemiğin ise kalça kemikleri olduğunu belirtmektedir (İşcan, 1983).

Kafatası biçiminin insanın biyolojik evrimi sırasında değiştiği, elde edilen fosil kalıntıları sonucu bilinmektedir. En eski insan buluntularında Mezolitik devrine kadar insanlar dolikosefal kafatası biçimine sahiptiler. Mezolitik çağdan itibaren ise Avrupa'da brakisefal tiplere rastlanmaktadır. İnsanın evrimleşme sürecinde brakisefalleşmenin görülmesinde ekolojik ve genetik etmenlerin yol açtığı sanılmaktadır. Bu konu üzerinde çalışan Etingen, Nikityuk ve Belkin özellikle yüksek dağlık bölgelerde yaşayan toplumlarda, brakisefalliğin egemen bir özellik olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu üç araştırmacı, deniz düzeyinden çok yükseklerde yaşam sürmenin, organizma üzerinde bazı değişimlere yol açtığı; iç salgı bezlerinin işlevinde bazı düzensizlikler meydana getirdiği, sonuçta organizmanın hormonal dengesinde görülen bu değişikliklerin, kemiklerin özellikle kafa kemiklerinin gelişmelerini etkilediklerini yaptıkları incelemelerle kanıtlamışlardır. Ferembach (1967) ise, brakisefal biçimin oluşumunda beslenme yetersizliğini, sağlık koşullarının kötü oluşunu ve iç evliliği sorumlu tutmaktadır (Cole, 1965; Özbek, 2000).

Brakisefalleşme, kafatasında yapısal düzeyde ortaya çıkan bir mikroevrim olarak değerlendirildiğinde, bu yöndeki değişim eğilimi göz önünde bulundurularak durumu açıklamaya yönelik iki ana kuramdan bahsedilebilmektedir. Mutasyonist kuram; tekrar eden mutasyonlar sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolikosefal yapıya karşı selektif bir avantaj olup olmadığı henüz bilinmemektedir. Fötalizasyon kuram; fötal ya da çocuksu özelliklerin erişkinlikte de sürmesidir. Etingen ve arkadaşlarına göre ise büyüme sürecinde organizma üzerinde etkili olan fiziksel, kimyasal ve iklimsel faktörlerin ani değişimleri sonucunda büyüme hızının etkilenmesini doğuran mekanizmalar brakisefalliği ortaya çıkarmaktadır. Debrakisefalleşme ise; kafatası genişliğindeki azalma süreci olarak tanımlanmaktadır. Geçtiğimiz yüzyılda Avrupa'da brakisefalleşmenin durduğu ve bunun kuşaklar arası bir dalgalanma gibi olmadığı bilinmektedir. Debrakisefalleşmeyi Vercauteren ve arkadaşları boy artışı ile paralel kafatasındaki genişlik azalması olarak, Billy ise bu süreci ve boy artışını ekzogamideki artışa bağlamaktadır (Özbek, 1990; Tunakan, 1965; Cole, 1965).

Üst paleolitik dönemde kafataslarının tipik olarak dolikosefal (uzun kafa) veya çok az oranda mezosefal (orta kafa) olduğu bilinmektedir. Mezolitikten önce brakisefal kafatasları nadiren görülürken, bu dönemle birlikte yaygınlaşmaya başlamışlardır. Avrupa'ya göç eden Neolitik göçmenleri uzun kafalıydı. Fakat Bronz Çağı süresince Avrupa'nın merkezi ve İspanya bölgesine predominant olarak yuvarlak kafa formlu insanlar Anadolu'dan göç etmişlerdir.

Brakisefal tipin önce Orta Asya'da görüldüğü, Anadolu ve Balkanlar üzerinden de tüm Avrupa'ya yayıldığı düşünülmektedir. Brakisefaller Asya'da yoğun olarak hemen her bölgede görülürken, Avrupa'da orta kesimlerde yoğunlaşmakta ve dolikosefallerle sınırlandıkları ele geçen bulgular arasındadır. İngiltere'de predominant olarak bulunan uzun kafa formlu Neolitik insanların yerini Bronz Çağında yuvarlak formlar almıştır. Erken Demir Çağında ve Roma Döneminde tekrar dolikosefal formlar genelleşmiştir. Eski dönemlerde doğu ve merkezi Avrupa'da yuvarlak kafalı Mongoloidlerin, Hunların, Avarların, Türklerin, Tatarların ve Mongolların birbirini izleyen akınlarının ardından kafataslarının genel olarak yuvarlak hatlarda olma eğilimi söz konusudur. Bilim adamlarına göre brakisefalizasyon durdurulmuş bir gelişmedir (McCulloch, 1994; Cole, 1965; Coon, 1939; Özbek, 2000).

ANADOLU'DA GÖRÜLEN İNSAN İRKLARI

Anadolu'daki insan varlığına ait ilk bulgular 900.000 yıl öncesine dayanmaktadır. Buluntular Anadolu'da şimdiye kadar rastlanan en eski insan yapımı taş aletlerdir ve Konya / Dursunlu'da bulunmuştur. Anadolu'daki Alt Paleolitik sakinlerine ilişkin iskelet kalıntılarına maalesef henüz rastlanılamamıştır. Orta ve Üst Paleolitik insanlarına ait buluntular ise dişlerle sınırlıdır ve dişlerden ırk tayini yapılması mümkün olmadığından eski Anadolu insanların ırkları, yerleşik hayata geçilen Neolitik Dönemden itibaren tespit edilebilmektedir (Güleç, 1999).

1930'lu yılların sonlarından itibaren Anadolu'da yaşamış eski toplumlara ait birçok iskelet serisi gün ışığına çıkarılmış ve paleoantropolojik analizleri gerçekleştirilmiştir. İskelet materyalden ırk tespiti her zaman mümkün olamayabilmektedir. Buradaki en önemli unsur malzemenin korunma biçimidir ve toprak altında tahrip olan iskeletlerden sağlıklı bir tahmin yapabilmek zorluğu ortaya çıkmaktadır.

Saatçioğlu 1982 tarihli çalışmasında, Anadolu iskelet serileri üzerinde genel bir sentez çalışma ile ırkları analiz etmiştir. Prehistorik dönemlerden Neolitik döneme kadar Karain, Kanal, İncili Mağara, Beldibi ve Belbaşı prehistorik alanlarından ele geçirilen buluntuları derlemiştir. Neolitik dönemden Friglere kadar 27 yerleşim alanından elde edilen iskeletlerin irksal analizleri üzerinde çalışmıştır. Frig döneminden de günümüze kadar 14 yerleşim alanından elde edilen iskelet serilerinin irksal analizleri üzerinde çalışmıştır (Saatçioğlu, 1982). Özbek 1990 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında Anadolu'daki ırkların tarihsel gelişimini derlemiştir (Özbek, 1990). Yukarıda belirttiğimiz gibi Cumhuriyetle birlikte Antropoloji disiplinine verilen önem ve artan bir

ivme ile sürdürülen iskelet çalışmaları, burada ayrıntısına giremeyeceğimiz kadar çok bilim adamı tarafından gerçekleştirilmiş ve halen de devam etmektedir. Tablo 1'de ise yeni iskelet çalışmalarından elde edilen verilerin de derlenmesiyle Anadolu'da yaşamış eski halkların dönem ve yerleşim alanlarına göre gösterdiği ırksal gruplar derlenmiştir (Saatçioğlu, 1982; Özbek, 1990; Özer, 1999; Açıklol; 2000).

Yapılan araştırmalar sonucunda bugün Avrupa genelinde belli başlı 5 ırk görmekteyiz. Bunlar; Nordik, Alpin, Dinarik, Doğu Avrupa ve Akdeniz ırklarıdır. Paleolitik çağlardan günümüze kadar Anadolu birçok yerleşim yerine ev sahipliği yapmıştır. Yerli ve yabancı araştırmacıların yaptıkları çalışmalar sonucunda ırksal açıdan ülkemizin zengin bir potansiyele sahip olduğunu görürüz.

Anadolu insanlarına baktığımızda Akdeniz (narin ve kaba yapıtlı), Alpin ve Dinarik ırklarının temsilcileri göze çarpmaktadır. Neolitik Çağa kadar Akdeniz ırkı Anadolu'nun temel ırksal yapısını oluştururken, Neolitikten sonra kaba ve narin yapıyla temsil edilen bu ırkın yanı sıra bir mikroevrim sonucu Alpin ırkı da Anadolu ırk tarihinde yerini almıştır. Başlangıçta azınlıkta olan Alpinler Bronz Çağından itibaren giderek yaygınlaşmıştır. Bu iki ırkın yanı sıra Anadolu'da diğer bir ırk da Dinarik ırkıdır. Bu ırk, Bronz Çağından itibaren kendini göstermeye başlamıştır. Adı geçen ırkların genel karakteristik özellikleri ise özetle şöyledir (Saatçioğlu, 1982; Özbek, 1990);

Akdeniz ırkı: Oldukça geniş bir coğrafyada bulunan ve heterojen örüntü sergileyen bir ırktır. Genellikle esmer ya da koyu esmer tenli, saçlar siyah ve dalgalı, gözler koyu renkli, burunlar ince, sırtları düz ya da kemerli, yüz uzun ve kafa ise dolikosefal ya da mezosefaldir. Anadolu'da görülen Akdeniz ırkının atasal kökeni Protomediteranean'lara dayanmaktadır ve 11.000 yıl önce İsrail'de Natufiyen Epipaleolitikte yaşamışlardır. Anadolu'daki Akdeniz ırkı Yakın-Doğu'ya benzer olarak iki alt grup; narin yapıtlı Akdenizliler/grasil ve kaba yapıtlı Akdenizliler/Eurafrican ile temsil edilmektedirler. Anadolu'da birçok yerleşim yerinde Eurafrikanlar ile narin Akdenizliler önemli ölçüde temsil edilmektedir ve hatta tespit edilen ilk ırk tipinin Neolitik'ten itibaren Eurafrikanlar olduğu bilinmektedir. Narin yapıtlı Akdeniz ırkının temel kafatası özellikleri; yüksek kafatası, belirgin squama temporalis yayı, küçük mastoid çıkıntılı ve az belirgin ense kas tutunma yerleri, kaş kemerleri ve glabella ile karakterizedir. Mandibulanın boyutları ve gövde kalınlığı daha küçük, kol ve bacak kemikleri ise daha incedir.

Alpin ırkı: Genellikle tıknaz ve orta ya da ortanın altında boya sahiptirler. Baş brakisefal, bazen de mezosefaldır ve yüz uzundur. Burun kısa ve konkav, saçlar koyu kestane, gözler koyu, yeşil ya da sıklıkla mavi renklidir. Occipital bölge Dinariklerdeki gibi yassı ya da Nordiklerdeki gibi yumru biçimli değildir. Orta Asya ve Batı Avrupa gibi birbirinden çok uzak bölgelerde otokton bir mikroevrim sonucunda oluşmuş olabileceği düşünülmektedir. Anadolu'da ise Ferembach (1972)'a göre bu ırkın temsilcileri ilk kez Neolitik kültür çağında tespit edildiğinden, bunun göç kuramı ile açıklanması olası değildir. Çatal Höyük Neolitik köy yerleşmesi toplam 47 bireyden oluşan iskelet örneklemini üzerinde gerçekleştirdikleri istatistiksel analiz sonucunda bilim adamları bu toplumunun homojen bir yapı sergilediğini ve temelde kaba yapılı Akdenizliler (Eurafrikanlar) ve narin yapılı Akdeniz ırklarıyla temsil edildiğini ortaya koymuşlardır. Alpin ırkın ise Akdeniz ırkıdan gelişen bir yan kol, Anadolu topraklarında gelişen lokal bir ırk olduğu sonucuna varmışlardır. Riquet'e göre Anadolu Alpinlerinin Batı Avrupa'daki homologlarıyla genetik yönden akrabalıkları bulunmamaktadır.

Dinarik ırkı: Balkanlarda ve Karpatlarda yoğun olarak gözlenen bu ırk; iri ve uzun boy, kafa ardındaki yassılık nedeniyle çok brakisefal, uzun ve geniş yüz, sırtlı ve çıkıntılı burun ve koyu saç ve göz rengi ile karakterizedir. Anadolu'da Dinarikler Alpinlere oranla daha geç dönemde ortaya çıkmışlardır. Dinariklere ait iskelet kalıntılarında Kusura, Müşgebi ve Karataş gibi az sayıda yerleşim bölgelerinde rastlamaktayız. Güleç, Urartu dönemine ait iskelet buluntuları içeren Dilkaya'da Dinariklerin, Alpinlerin yanı sıra önemli bir unsur olduğunu belirtmiştir. Dinariklerin bir doğu kolu olarak kabul edilen Armenoidlere ait kalıntılar da Anadolu'da bulunmaktadır. Ferembach'a göre Armenoidler Anadolu ve Yakınoğu'ya batıdan göç etmişlerdir (Güleç, 1986).

Sonuç olarak Anadolu'da görülen ilk ırkın kaba yapılı Akdenizliler olduğunu, narin yapılı Akdenizlilerin ve Alpinlerin ise otokton bir gelişme sonucu ortaya çıktıklarını söyleyebilmekteyiz. Bu üç ırk grubuna da Neolitikten itibaren rastlanmasına karşılık, Dinarikler Tunç Çağı'ndan önce Anadolu'da görülmemektedir.

**Tablo 1: Anadolu'da Yaşamış Olan İrk Grupları (Özbek, 1990;
Özer, 1999; Açikkol, 2000).**

İrk	Devir	Yerleşim Merkezleri
KABA YAPILI AKDENİZLİ	Neolitik	Çatalhöyük, Çayönü, Hacılar, Öküzini, Tilkitape
	Kalkolitik	Kumtepe, Şeyhböyük, Tilkitape, Yumuktepe
	Bronz Çağı	Acemböyük, Alcaböyük, Babaköy, Ilıca-Ayas, Büyük Güllücek, Evdi Tepesi, Karataş, Kültepe, Polatlı
	Demir Çağı	Altınöpe
	Hellenistik Çağ	Klazomenai
	Roma-Bizans Çağı	Topaklı, Değirmenöpe, Dilkaya, Tepecik
	Selçuklu-Osmanlı	Panaztepe
NARİN YAPILI AKDENİZLİ	Neolitik	Çatalhöyük, Çayönü, Hacılar, Aşıklıhöyük
	Kalkolitik	Yumuktepe
	Bronz Çağı	Alcaböyük, Acemböyük, Hanaytepe, Hisarlık, Ilıca-Ayas, Mağazhöyük, Küçükhöyük
	Demir Çağı	Değirmenöpe, Dilkaya, Karaoğlan
	Hellenistik Çağ	Truva, Klazomenai
	Roma-Bizans Çağı	Iznik, Sardis, Topaklı, Truva, Dağa, Dilkaya, Tepecik
	Selçuklu-Osmanlı	Panaztepe
ALPIN	Neolitik	Çatalhöyük, Çayönü, Lidarhöyük
	Kalkolitik	Kumtepe, Tilkitape
	Bronz Çağı	Ahlalibel, Alışar, Boğazköy, Hisarlık, Kusura, Osmankayası, Bozhöyük, Kültepe, Küçükhöyük, Karaoğlan
	Demir Çağı	Dilkaya
	Roma-Bizans Çağı	Boğazköy, Değirmenöpe, Iznik, Kocamustafapaşa, Topaklı, Truva, Yarımburgaz, Klazomenai, Dağa, Dilkaya, Tepecik
	Selçuklu-Osmanlı	Alışar, Çavuşoğlu, Panaztepe, Yodiler, Nikolaos
DİNARİK	Neolitik	-
	Kalkolitik	-
	Bronz Çağı	Karataş, Kusura, Müşgebi
	Demir Çağı	Dilkaya, Dirmil
	Hellenistik Çağ	Truva
	Roma-Bizans Çağı	Iznik, Truva, Dağa, Dilkaya, Tepecik
Selçuklu-Osmanlı	Çavuşoğlu, Panaztepe, Nikolaos	

ÜLKEMİZ İNSANININ BİYOLOJİK AÇIDAN SINIFLANDIRILMASINA YÖNELİK FİZİK ANTROPOLOJİ ÇALIŞMALARI

Günümüze gelinceye dek bilim tarihinde Anadolu insanı değişik ırk grupları içinde sınıflandırılmıştır. Dixon, Türkleri Alpinlerle aynı grup içinde, Haddon ise Mongollarla aynı grup içinde sınıflamıştır. Riquet, Anadolu'da çoğunluğun Alpin tipine girdiğini, Dinariklerin ise azınlıkta olduğunu belirtmiştir. Vallois, Türkleri ayrı bir ırk olan Anadolu ırkı içinde sınıflandırmıştır. Montandon, Anadolu ırkının Alpli ve Önyasya ırklarından oluştuğunu belirtmiş, Garn, Iranoakdeniz, Montagu ve Coon ise Dinarik ırk içinde kabul etmiştir. Hooton ise Alpin ırkını bulduğunu ancak Türklerin Armenoid ırk içinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Tunakan, 1965).

Kansu, I. Türk Tarih Kongresinde yaptığı konuşmasında şu sözlere yer vermiştir: "*İşte efendiler, enfusi hiç bir testrin altında kalmayarak, sırf müspet ilmin metotlarıyla yapılmış olan bu ilk tetkiklerimin neticesi bize gösteriyor ki bu tip insan, bu ırkı ve kavmi tip (Türk) mütakamil kraniyolojik karakterleri haiz bir tipdir*" (Kansu, 1932).

Pittard, Garbi Asya'nın kuvvetli brakisefal grubu olan Türklerin Avrupa'nın iki büyük brakisefal grubunun kökenini oluşturduğunu belirtmiştir (Pittard, 1936).

Inan, "Une Etude Anthropométrique Sur 200 Femmes Turques. En Turquie" başlıklı çalışmasında, 1928 yılında Pittard'ın 210 ordu mensubu erkek üzerindeki çalışması sonucunda Dinarik ırkla temsil edildiği, Kansu'nun çok sayıda Türk üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında ise Alpin ırk ile temsil edildiğini belirtmiştir. Ancak bu ilki araştırmanın da Türk kadınlarını temsil eden bir sonucu bulunmadığı üzerinde durarak, Ankara ve çevresinden erişkin 200 kadın üzerinde bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda bireylerin Alpin özellikler sergilediği tespit edilmiştir (Inan, 1937).

Kansu, "Selçuklu Türkleri hakkında Antropolojik ilk bir tetkik ve neticeleri" başlıklı çalışmasında, Anadolu'nun ırk tarihi bakımından geniş bir yayılım gösterdiğini, Anadolu'da uzak çağlardan günümüze kadar daima ve ekseriyetle yuvarlak kafalı beşer (insan) unsurlarının hakimiyetinin göze çarptığını belirtmiştir (Kansu, 1937).

Irmak, ırkı biyolojik ve psikolojik bir vahdet olarak tanımlamıştır. Türk ırkını bilimsel açıdan tanımlamak amacıyla yaptığı çalışmasında 400 bireyin kan ve parmak izi örneklerini incelemiştir. Her iki unsur

açısından da Türklerin Asya topluluklarından ayrı, Avrupa topluluklarına da benzer özellikler gösterdiğini belirtmiştir (Irmak, 1937).

Onur'un aynı tarihli çalışmasında da kan grupları açısından Türk ırkının menşei hakkında bir etüt gerçekleştirilmiş ve sonuç olarak Türklerin A kan grubunu Avrupa'ya götüren ana kök olduğunu belirtmiştir (Onur, 1937).

Dellenbach, "Türklerin antropolojik tarihlerine dair vesikalar" başlıklı çalışmasında Türklerin antropolojik tarihini bilmenin Avrupa'nın ilk tarihi açısından da son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Türk ırkı olarak tanımladığı Anadolu Türkleri ve evvelce boğazlardan geçmiş olan Balkan yarımadası Türkleri Avrupalı beyaz ırklar arasında saymakta, ancak Anadolu Dinarik ırkının Asya'ya uzanıp uzanmadığına dair de bir soru gündeme getirmektedir. Ayrıca protohistorik ve prehistorik çalışmaların genetik açıdan bir sonuç vereceğini de belirtmektedir (Dellenbach, 1937).

Kansu, *Ülkü* dergisinde yayımlanan makalesinde dünya üzerinde yayılmış olan insan gruplarından bahseder. Bu zümreleri birbirlerine benzemeyen, esaslı karakterlerle ayrılmış gruplar, ırklar olarak tanımlar. Ayrıca "*O halde insani ırklarının hayvan ırkları gibi organik ve biyolojik birer realite olduklarını ve bu realitenin mevcudiyetine ve ... tabiatın canlı varlıklarda bütün zoriyle hükmettiği veraset (heterite) olduğunu anlattır*" ifadesiyle ırk kavramına biyolojik açıdan yaklaşmış ve kültür, millet kavramlarına bu açıdan yaklaşılmaması gerektiğini belirtmiştir (Kansu, 1939).

İnan, Atatürk'ün anısına ülkemiz genelinde toplam 64.000 birey üzerinde bir çalışma gerçekleştirmiştir. Dönemin Türk Tarih Kurumu Başkanı olan İnan, 1931 yılında kurulan T.T.K.'nin büyük ve geniş çalışma programının esaslarından birinin de irki karakterlerin analizi olduğunu belirtmektedir. Gerçekleştirdiği bu çalışma sonucunda erkeklerin % 75.6'sı, kadınların ise % 77.7'si Dinarik ve Alpinlerin ortak simgesi olan brakisefal kategoride bulunmuştur. En belirgin brakisefallerin ise daha çok Orta ve Kuzey Anadolu'da gruplaşmış olduğunu tespit etmiştir (İnan, 1939; Uzman (İnan), 1940).

Şenyürek, "Kan grupları ve ırk" başlıklı çalışmasında kan grubu açısından ilk irksal sınıflamayı yapan Hirsfeld'in çalışma sonuçları üzerinde durmaktadır. Buna göre Türkler Orta ve Kuzey Avrupa grupları arasında yer almaktadır. Ancak Şenyürek kan grubu tasnifini ırk tasnifinde uygun bulmamaktadır. Bu kriterin yanı sıra morfolojinin de

dikkate alınmasını vurgulamaktadır. Çünkü kan grupları açısından ırklar birbiri içine geçmektedir (Şenyürek, 1940).

Özek'in Türklerin kan grupları üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında tam anlamıyla antropolojik açıdan bir yaklaşım söz konusu değilse de Cumhuriyetin yine ilk yıllarında gerçekleştirilen bu çalışmalar destek niteliğinde olduğundan üzerinde durulması gereklidir (Özek, 1942).

Tunakan, "İrkların doğuşu" çalışmasında insan ırklarının doğuşunun başlangıçtaki insan ile ilgili olduğunu ve primatlardan sonra ilk olarak kime "insan" denilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. İrkların oluşumuna yol açan biyolojik ve coğrafi faktörleri belirterek, genel bir irksal sınıflama gerçekleştirmiştir (Tunakan, 1943).

Aygen, 1943 ve 1946 tarihli çalışmalarında, Türklerin kan gruplarının antropolojik karakterlerle korelasyonu ve ilgisi, baş endisi, burun endisi ve yüz endisi ile ilişkisi, boy ve ırk tipleri arasındaki korelasyonu ve kan gruplarının Anadolu'da coğrafik dağılışı gibi kriterleri incelemiştir. 1751 ve 500 örneklemlerle çalışmalarında irksal açıdan elde ettiği sonuçlar arasında "*en güvenilir bir ölçüt özelliğini taşıyan kan grupları ve frekansları bugünkü insanların ırk sınıflamasını desteklememektedir*" ifadesini kullanmıştır. Ancak antropolojik açıdan serolojik endikasyonların önemini de belirtmiştir. "*Türklerin kan grupları incelemelerinde yerli ve yabancı araştırmacıların hemen hepsi millet ve ırk anlamlarını birbirinin müteradifi olarak almışlardır. Halbuki bugün artık Anadolu Türklerinin Antropolojik bir kompleks teşkil ettiklerini biliyoruz*" yaklaşımı ile bu çalışmalara o yıllarda farklı bir boyut kazandırmıştır. Ayrıca kan grupları ölçütleri hakkında yeterli derecede verilerin toplandığı zaman prehistorik devirlerdeki insan hareketleri hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşılabileceğini belirtmiştir (Aygen, 1943; Aygen, 1946).

Tunakan, 140 kız ve 120 erkek çocuk üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında Geipel metoduna göre el ve parmak izlerini analiz etmiştir. Figürlerin determinasyonu sonucunda Türklerin Mongol ırklardan uzak olduğu buna karşın Avrupa ırkları arasında yer aldığını tespit etmiştir (Tunakan, 1948).

Tunakan, insan ırklarında saç rengi ve kalıtımı üzerinde yapılmış farklı çalışmaları değerlendirmek suretiyle saç rengi ve şekilleri açısından farklı ırklar arasında farklı bulgular elde edilmesine rağmen bu kriterlerin tek başına bir ırk diagnozu olarak kullanılamayacağını vurgulamaktadır (Tunakan, 1950).

Tunakan, 1954 tarihli çalışmasında 140 kadın ile 120 erkek ve 15 kadın ile 308 erkek suçlunun el ayalarındaki dört parmak çizgisinin (maymun çizgisi) analizi sonucunda Türkleri Doğu Avrupa ırkına yakın bulmuştur (Tunakan, 1954).

Tunakan, "Memleketimizde ikiz doğumu çoğunluğu üzerine ilk deneme" ve "Memleketimizde ikiz doğumu çoğunluğu üzerine ikinci deneme" başlıklı çalışmalarında bu kriter bakımından Türklerin Orta Avrupa, Kuzey ve Orta İtalya oranlarına çok yakın olduğunu tespit etmiştir (Tunakan, 1955; Tunakan, 1961).

Tunakan, "Türk çocuklarında ve yeni doğmuşlarda mongol lekesi" başlıklı çalışmasında 1013 yeni doğan üzerinde gerçekleştirdiği incelemeler sonucunda toplumumuzu bu kriter açısından Güney Avrupa ve Doğu Akdeniz ırkları arasında olduğunu belirtmiştir (Tunakan, 1956).

Çiner "Türkiye kadınlarının antropolojisi" başlıklı çalışmasında daha önceden irdelenen Türk kadınlarının antropolojisi konusuna yeni bir yaklaşım sergilemek amacıyla tekrar değinmiştir. 2501 kadın üzerinde gerçekleştirdiği antropometrik çalışma sonucunda boy, baş endisi, baş yükseklik-uzunluk endisi, baş yükseklik-genişlik endisi, üst-yüz endisi, burun endisi ve cilt, saç, kaş, göz, burun, dudak, kulak karakterleri açısından Türk kadınının morfolojik özelliklerini ortaya koymaya çalışmış ve gerek Anadolu'dan çıkan iskelet materyalle gerekse farklı topluluk kadınlarıyla karşılaştırmıştır (Çiner, 1960).

Tunakan, "İnsanlarda normal beden vasıflarından bazılarının kalıtım şekline ve bunların ferdi ve ırki değerlerine genel bir bakış" başlıklı çalışmasında ırksal açıdan önemli olan bazı karakterlerin; kan grupları ve kan faktörleri, parmak izleri, mongol plisi, saç şekli, deri rengi, burun şekli, dudaklar, kulaklar ve kafa şekli gibi özelliklerin kalıtımına ilişkin derlemede bulunmuştur (Tunakan, 1961).

Ocak, (1964) çalışmasında Geipel metoduna göre 90 kız ve 115 erkek okul çocuğundan aldığı el izlerinden I. ve II. falanjlar üzerindeki figür tiplerinin parmak uçlarındaki gibi ırklar arasındaki farklılıkların analizi üzerine ilk çalışmayı gerçekleştirmiştir. Bu araştırma Türkleri, Avrupalılar ve Mongollarla karşılaştırma imkanı vermesi nedeniyle önemlidir. Çalışma sonuçları Türkleri bu kriterler açısından Avrupalılara yakın bulmaktadır (Ocak, 1964).

Semerkan ve Pekintürk ülkemizde ilk olarak Daltonizm (kırmızı-yeşil renk körlüğü) üzerinde, Ishihare metoduyla 6130 kişi üzerinde gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda Türklerin Avrupa ırklarıyla Asya

ırkları arasında ortalama bir yerde bulunduğunu belirtmişlerdir (Semerkand ve Pekintürk, 1964).

Henri-V. Vallois'in 1960 yılı baskısından Tunakan'ın dilimize çevirdiği "Que sais-je?" "İnsan Irkları" adlı eserde Güney-Batı Asya ırkları arasında Akdeniz'in ilerisinde Afrika'nın kuzeyinden doğu Asya'ya doğru yer alan, Orta Avrupa brakisefal kuşağı Küçük Asya ve Türkistan stepleri içinde iki beyaz ırktan; Anadolu ırkı ve Turan ırkından söz edilmektedir. Anadolu ırkı Alplilerle karıştırılmakta ancak Dinarik ırka daha çok benzemektedir. Merkezi Anadolu'dur. Boy ortadır (1.65-1.67), bacaklar kısa, beden kütleli ve şişmanlamaya müsaittir. Baş brakisefal ve endis değeri 84-85 arasında değişmektedir. Yüz uzun, alın düz ve yüksektir. Anadolu'nun doğusunda lokal bir varyete olan Armenoidlerde Yahudi burun karakteristiği, brakisefallikte artış ve alt dudakta dışa doğru kıvrım söz konusudur. Bu tipe bazı Ermenilerde, çeşitli Kürt gruplarında ve kuzey Yahudilerinde rastlanılmaktadır (Tunakan, 1965).

Saatçioğlu'nun 1978 tarihli çalışmasında Türkiye halkının gensel durumu tarihsel geçmiş de göz önünde bulundurularak populasyon genetiği açısından ABO kan gruplarının fenotip frekansları 7 coğrafik bölgeden 3881 birey üzerinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerle herhangi bir çeşitliliğin olup olmadığı ve Türkiye halkının diğer dünya toplulukları arasındaki yeri ile göçler araştırılmıştır. ABO frekansları açısından Türkiye halkının, diğer Türk ve Mongol topluluklarından çok uzak olduğu, büyük farklılık gösterdiği ve Orta Avrupa grubu içinde yer aldığı tespit edilmiştir. Selçuklular dönemine kadar ele geçirilen iskelet kalıntılarının Türkomanlara benzemediği, Selçuklu ve Osmanlı dönem iskeletlerinin büyük çoğunlukla Alpin ırkla temsil edildiği ve buradan yola çıkarak Oğuzların Anadolu'ya geldiklerinde diğer Türk gruplarından farklı ya da daha arı bir Türk budunu olduğu belirtilmiştir (Saatçioğlu, 1978).

Şentuna, fizik antropolog ve genetikçilerin üzerinde dikkatle durdukları genetik yöntemlerle insanların sınıflandırılması konusunda, "Rh gen frekansları açısından Türkiye'nin yeri" başlıklı çalışmasıyla bu alana katkıda bulunan araştırmacılarımızdandır. Çalışmada 1584 bireyin kan örnekleri irdelenmiş ve örneklemin Rh gen frekansı açısından Orta Avrupa toplulukları arasında yer aldığı tespit edilmiştir (Şentuna, 1982).

SONUÇ

Antropolojik açıdan popülasyonların kökeni, akrabalık ilişkileri, göçleri, varyasyonları ve benzeri pek çok kriter günümüzde de önemini korumaktadır. Farklı gen havuzlarına ve farklı habitatlara sahip toplulukların fenotipik açıdan da farklı olacağı bir gerçektir. Ancak esas üzerinde durulması gereken nokta bu farklılıkların ya da varyasyonların bir avantaj olduğunun bilinmesi ve önyargısız değerlendirilmesidir.

İnsan çeşitliliğinin doğası halen bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Biyolojik determinizm ve ırk konsepti ise sosyal problemlerin başında gelmektedir. Sosyopolitik özelliklerin biyolojik açıklamaları insan genom haritası konusunda avantaj yaratmaktadır. Genom konusunda artan veriler bazı açılardan biyolojik determinizmi desteklese de, yeni ele geçirilen genetik veriler "klasik" ırk bölümlenmesinin zayıflığını ortaya çıkarmaktadır.

Ülkemizde antropoloji biliminin gelişimi açısından biyometrik ve genetik çalışmalar oldukça büyük öneme sahiptir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ulusal kimlik arayışı probleminin sonuçlandırılması için bu konulara özellikle yoğunlaşmıştır. Atatürk'ün özellikle üzerinde durduğu ana konu "Türklerin cihan tarihinde en eski çağlardan beri hakiki yeri nedir ve medeniyette hizmetleri neler olmuştur?" ışığında Anadolu'da yaşayan bireylerin morfolojik özelliklerinin belirlenmesiyle başlayan bu çalışmalar artan bir ivme ile devam etmektedir (İnan, 1989).

Sonuç olarak, Antropolojik çalışmalar göstermiştir ki, toplumların sahip olduğu morfolojik yapının (fenotip) çevresel etmenler neticesinde değişebileceğidir. Artık günümüzde globalleşme ve teknolojik gelişmeler nedeniyle insanların rahat göç etmeleri mümkün hale gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak genlerin dolaşımı ivme kazanmış ve toplumlar arasındaki gen havuzu farklılıkları gün geçtikçe azalmaktadır.

KAYNAKÇA

- Açıkkol, A. 2000 **Küçükhöyük Eski Tunç Çağı İnsanlarının Paleoantropolojik Açısından İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fizik ve Paleoantropoloji (Paleoantropoloji) Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Aygen, N. 1943 "Türklerin antropolojik tarihleri bakımından kan grupları hakkında", **II. Türk Tarih Kongresi**, 15-20 Kasım, Ankara.
- Aygen, N. 1946 **Türklerin Kan Grupları ve Kan Gruplarının Antropolojik Karakterlerle İlgisi Üzerine Bir Araştırma**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 50, İdeal Basımevi, Ankara.
- Banton, M. 1987 **Racial Theories**. New York: Cambridge University Press.
- Cole, S. 1965 **Races of Man**, Trustees of the British Museum (Natural History), UK.
- Conroy, G.C. 1997 **Reconstructing Human Origins: A Modern Synthesis**, W.W. Norton & Company, New York.
- Coon, C. S. 1939 **The Races of Europe**, The Macmillan Company, USA
- Çiner, R. 1960 "Türkiye kadınlarının antropolojisi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt XVIII, Sayı: 3-4; 161-188.
- Dellenbach, M. 1937 "Türklerin antropolojik tarihlerine dair vesikalar", **II. Türk Tarih Kongresi**, 20-25 Eylül, İstanbul.
- Demirsoy, A. 1991 **Kalıtım ve Evrim**, Meteksan Yayınları, Ankara.
- Gordon, C. C. 1993 **Race, Ethnicity, and Applied Bioanthropology**, Napa Bulletin: 13, National Association for the Practice of Anthropology A Unit of the American Anthropological Association, USA.
- Gould, S. J. 1996 **The Mismeasure of Man**, New York: W. W. Norton.
- Güleç, E. 1986 "Van-Dilkaya iskeletlerinin paleoantropolojik incelenmesi", **IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 369-380.

- Güleç, E. 1999 "New findings on the first inhabitants of Anatolia from the Dursunlu Site: A preliminary appraisal", *Çağlar Boyunca Anadolu'da Yerleşim ve Konut Sempozyumu-Habitat II* (3-14 Haziran 1996), Ege Yayınları, 211-216, İstanbul.
- Irmak, S. 1937 "Türk ırkının biyolojisine dair araştırmalar. Kan ve parmak izleri", II. Türk Tarih Kongresi, 20-25 Eylül, İstanbul.
- Inan, A. 1937 *Une Etude Anthropometrique Sur 200 Femmes Turques. "En Turquie"*, L'Imprimerie D'Etat, İstanbul.
- Inan, A. 1939 *L'anatolie, Le Pays de la "Race" Turque, recherches sur les Caractères anthropologiques des populations de la Turquie (Enquête sur 64.000 individus)*, Imprimerie Albert Kunding, Genève.
- Inan, A. 1989 *Atatürk'ten Mektuplar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI: Dizi, Sayı 42, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İçcan, M.Y. 1983 "Assessment of Race from the Pelvis" *American Journal of Physical Anthropology*, 62 (2) :205-208.
- Kansu, Ş.A. 1937 "Selçuklu Türkleri hakkında Antropolojik ilk bir tetkik ve neticeleri", II. Türk Tarih Kongresi, 20-25 Eylül, İstanbul.
- Kansu, Ş.A. 1939 "İrk ve millet", *Ülkü*, Cilt 14:496-498.
- Klein, R.G. 1989 *The Human Career Human Biological and Cultural Origins*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Lewin, R. 1998 *Modern İnsanın Kökeni* (Çev. Nazım Özüaydın), Tübitak Popüler Bilim Kitapları 62, Tübitak, Ankara.
- McCulloch, R. 1994 *The Racial Compact*, Towncourt Enterprises, USA.
- Molnar, S. 1998 *Human Variation, Races, Types, and Ethnic Groups*, Prentice-Hall, Inc., USA.
- Ocak, N. 1964 "Türklerde I. ve II. falanjlar üzerinde bulunan figür tiplerinin incelenmesi", *Antropoloji*, I:156-158.
- Olivier, G. 1969 *Practical Anthropology*, Charles C Thomas Publisher, Illionis.

- O'Neil, D. 2002 **Modern Human Variation: An Introduction to An Introduction to Contemporary Human Biological Diversity**, Ders Notları.
- Onur, N. 1937 "Kan grupları bakımından Türk ırkının menşei hakkında bir etüd", **II. Türk Tarih Kongresi**, 20-25 Eylül, İstanbul.
- Özbek, M. 1979 **İnsan ve Irk**, Remzi Kitebevi, Büyük Fikir Kitapları Dizisi; 36, İstanbul.
- Özbek, M. 1990 "Anadolu'da insan ırklarının tarihsel gelişim", **XI. Türk Tarih Kurumu Kongresi**, Cilt I:45-68.
- Özbek, M. 2000 **Dünden Bugüne İnsan**, İmge Kitabevi, Ankara
- Özek, Ö. 1942 "Türklerde kan grubu dağıtımı üzerinde araştırmalar", **Tıp Fakültesi Mecmuası**, 5:22-23.
- Özer, İ. 1999 **Dilkaya (Van) Populasyonunun Diskriminant Fonksiyon Analizi ve Anadolu Toplulukları Arasındaki Yeri**. A.Ü. S.B.E. Fizik ve Paleoantropoloji Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi.
- Pittard, E. 1936 "Türk ırkı hakkında", **Ülkü**, Cilt 8:196-202.
- Saatçioğlu, A. 1982 "A survey on the racial types of Anatolian skeletal remains", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt XXX, Sayı: 1-2; 193-209.
- Semerkanlı, F., Pekintürk, T. 1964 "Türklerde renk körlüğü üzerine ilk araştırma", **Antropoloji**, 1:161-162.
- Şentuna, C. 1982 "Rh gen frekansları yönünden Türkiye'nin yeri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt XXX, Sayı: 1-2:153-179.
- Şenyürek, M.S. 1940 "Kan grupları ve ırk", **Ülkü**, Cilt 15:500-502.
- Tunakan, S. 1943 "İrkların doğuşu", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt I, Sayı: 2:45-55.
- Tunakan, S. 1948 **Türklerde Parmak ve El İzlerinin Antropoloji Bakımından İncelenmesi**, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara.
- Tunakan, S. 1950 "Saç rengi ve kalıtımı ve bugünkü insan ırklarındaki saç renklerinin doğuşu", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt VIII, Sayı: 3:319-325.

- Tunakan, S. 1954 "Türklerde ve Türk suçlularda el ayasındaki dört parmak çizgisi (maymun çizgisi) üzerine araştırma", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt XII, Sayı: 1-2:117-126.
- Tunakan, S. 1955 "Memleketimizde ikiz doğumu çoğunluğu üzerine ilk deneme", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt XIII, Sayı: 3:17-19.
- Tunakan, S. 1956 "Türk çocuklarında ve yeni doğmuşlarda mongol lekesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt XIV, Sayı: 3-4; 41-54.
- Tunakan, S. 1961 "Memleketimizde ikiz doğumu çoğunluğu üzerine ikinci deneme", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt XIX, Sayı 1-2:1-15.
- Tunakan, S. 1961 "İnsanlarda normal beden vasıflarından bazılarının kalıtım şekline ve bunların ferdi ve irki değerlerine genel bir bakış", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt XVII, 513-518.
- Tunakan, S. 1965 *İnsan Irkları*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 163, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Uzmay (İnan), A. 1940 "Türkiye halkının antropolojik karakterleri üzerinde büyük anket ve umumi neticeleri", *Belleten*, Cilt IV, Sayı 13:39-51.

